

Проф. др Јовица Тркуља, редовни професор у пензији

Правни факултет Универзитета у Београду

ПРОТИВРЕЧЈА ПРАВА У ДОБА КОРОНЕ Прилог истраживању новог тоталитаризма

Циљ овог рада јесте да представи резултате истраживања о међусобним утицајима епидемије одн. пандемије вируса ковида-19, права и друштва – пре свега с тачке гледишта новог тоталитаризма. Оптика анализе усмерена је на три питања: (1) искушења пандемије короне, (2) апоклиптички призвук у науци и филозофији и (3) смисао мера против пандемије короне. У закључку се указује да су се корона и сличне пандемије показале: прво, као ефикасно средство доминације поретка у облику напада на личност и слободу појединца на националном и глобалном нивоу; и друго, као важна полуга стратегије новог тоталитаризма као моста између ауторитаризма, који ограничава слободу, и тоталитаризма, који је укида. На крају се истиче да је за дефинитвне закључке научно прерано, тим пре што је епидемија одн. пандемија у току.

Кључне речи: Пандемија ковида-19; Структурална криза; Нова нормалност; Велики ресет; Нови тоталитаризам; Криза права; Алијенација.

1. УВОД

Током протекле године док је планетом харала пандемије короне, у покушају да разумем њене узроке и стратегије преживљавања често ми се наметала једна реченица академика Михаила Ђурића као упозорење и путоказ. Реч је о реченици коју је он изговорио на протестном скупу против бомбардовања Србије у Удружењу књижевника у Београду 29. марта 1999. док су бомбе падале по јужним деловима града и загушивале његове речи. Та реченица гласи: „Највећа невоља данашњег света је невоља неувиђања невоље!“¹

Јовица Тркуља, *trkulja@ius.bg.ac.rs*.

¹ М. Ђурић, „Похвала Србији 1999“, Реч на протестном скупу против бомбардовања Србије у Удружењу књижевника, 29. марта 1999; М. Ђурић, *Сабрани списи*, књига 11, Службени гласник – Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009, 260.

Наше болно искуство из тог времена, умногоне је слично овом које проживљавамо и које се назива „добом короне“. Тада, док су НАТО бомбардери бацали бомбе са осиромашеним уранијумом и сејали смрт, војници у рововима су говорили: „Данас и небо мирише на смрт!“ Данас, под налетом ковида-19, преплашени становници планете из својих изолација довикују: „Данас и ваздух мирише на смрт!“²

Многи су тачно запазили да ми данас у условима пандемије короне, живимо у ствари унутар Раскољниковог кошмара, у роману *Злочин и казна*, запањени до које мере је Достојевски својом списатељском маштом приказао и антиципирао савремену реаланост.³ Ево описа сна болесног Раскољникова који је истовремено опис нашег „живота налик бунилу“ који живимо у доба короне: „Приснило му се у болести да је цијели свијет осуђен да буде жртва неке страшне, нечувене и невиђене куге што надире из крила Азије у Европу. Сви су јој морали подлећи осим неколицине изабраних. Појавиле су се неке нове трихине, микроскопски ситна бића што продиру у људска тијела... Заредаше пожари, завлада глад. Све је под милим богом пропадало. Куга се ширила све даље и даље. Само се неколицина људи на цијелом свијету могла спасти – то су били неокаљани и изабрани људи, предодређени да заснују нов људски род и нов живот, да обнове и очисте земљу, али нитко никад није видио те људе, нитко није чуо њихове ријечи ни гласа.“⁴

Читајући ову и сличне странице Достојевског и ми слично Бачињину, често „пожелио да уштинемо сами себе и запитамо се: ‘Да ли је то бунило или јава?’ Милијарде потпуно разумних људи затворених услед ковид-пандемије у проблематичне лавиринте не престају да постављају себи она иста ‘проклета питања’: ‘Шта се с нама дешава?’, ‘Ко је крив?’ и ‘Шта да се ради?’“⁵

Књига Хане Арент *Извори тоталитаризма* почиње разматрањем значаја страха и наде за наше разумевање и расуђивање: „Често се чини као да очајничка нада и очајнички страх, пре него уравнотежено расуђивње и одмерено разумевање, могу да досегну ближе центру оваквих догађања. Они који верују у неизбежну пропаст као и они који су се препустили површном оптимизму, узалудно заборављају кључне догађаје нашег времена.“⁶

На трагу тих размишљања у овом раду ћу настојати да одговорим на питања узрока, детерминати, манифестација пандемије короне и (не)

² В. Аркадијевич Бачињин, „Живот налик на бунило или врли, нови свет пандемије“, *Нева* 3/2021, 190–199, објављено у часопису *Hereticus* 1-2/2021, 211–222.

³ *Ibid.*, 211.

⁴ Ф. М. Достојевски, *Злочин и казна*, Знање, Загреб 1986, 473–474.

⁵ В. А. Бачињин, 211.

⁶ Н. Arant, „Predgovor prvom izdanju“, *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća 94, Beograd 1998, XII.

могућности њеног савладавања. Оптику своје анализе усмерићу на три питања: (1) искушења пандемије короне, (2) апоклиптички призвук у науци и филозофији и (3) смисао мера против пандемије короне.

2. ИСКУШЕЊА ПАНДЕМИЈЕ КОРОНЕ

1. – Слика света која нам се својевремено 1999. године приказивала при блеску НАТО бомби са осиромашеним уранијом и сада под налетом ковида-19 је обеспокојавајућа и трагична. Пандемија је захватила готово све земље света, тако да нико није поштеђен. Она је посебно угрозила здравље и живот свих људи на планети, разарајући темеље наше цивилизације.

Све су чешћи и бучнији гласови да нам се ближи апокалипса, по некима да је већ живимо, не само због пандемије короне. Сlike апокалиптичног стања нас заплускују са ТВ екрана, интернета, насловних страница новина и часописа: лед се на половима топи, температура расте, бројне врсте биљака и животиња изумиру. Прете нам нови вируси, за које још немамо развијене вакцине, па их медији претварају у масовне хистерије. Људи глобално „заглуљују“ у канцама масовних медија. Константно трају „локални ратови“, у којима највише страдају цивили, настају милиони гладних, искорењених избеглица. Почетком 2020. године, само за неколико недеља нашли смо се у пандемијској ситуацији која је изазвала друштвене, економско-финансијске, правне, политичке и медијске последице неслућених размера. Она задире у дубље слојеве механизма наше природе, изазивајући тектонска померања у нашим животима.

У таквој ситуацији већина становника планете има утисак да живимо у „најгорем од свих времена“, и „најгорем од свих светова“. Као да се остварује пророчанство из светих књига о Ноју и потопу, из Епа о Гилгамешу и других туробних предсказања. Слика света која нам се својевремено приказивала при блеску НАТО бомби са осиромашеним уранијумом и сада под налетом ковида 19 обеспокојавајућа је и трагична. Мајка планета и човек на њој су у опасности. Неимарски и рушилачки геније човека, таман кад је поверовао да је загосподарио природом и освојио технике за бољи живот, довео је у питање планету Земљу и живот на њој.

Дакле, на размеђу миленијума свет се нашао на општрици бријача између могућности стварања новог хуманијег света и (само)уништења. Џиновске деструктивне моћи којима се данас располаже у могућности су да вишеструко униште целу земаљску куглу. Дамоклов мач еколошке и демографске кризе, нуклеарног и биолошког оружја доводи у питање живот на планети.

Упркос богатству и обиљу хране, данас у свету милиони људи умиру од глади. По најновијим подацима међународне добротворне организације Оксфам (Oxfam), „у сваком минути сваког дана умре 11 људи од глади широм света (много више него што је смртност од ковида 19). Годину и по дана од почетка пандемије, смрт од глади надмашује вирус“⁷ Ова организација саопштава да 155 милиона људи широм света сада живи у несигурности због недостатка хране, што је пораст од 20 милиона у односу на прошлу годину. У САД, једној од најбогатијих земаља света, 40 милиона становника живи испод животног минимума. Скоро 690 милиона људи у свету је неухрањено, 144 милиона деце имају успорен раст због неухрањености, 47 милиона деце гладује, 5,3 милиона деце годишње умире пре свог петог рођендана, често од последица неухрањености.

Опадање економије услед пандемије доводи до смањења дохотка, а то ће у низу земаља довести до смањења способности за прехранивање становништва. Организација за храну и пољопривреду при Уједињеним нацијама (ФАО) процењује да би то могло довести до додатних 80 милиона случајева неухрањености. Процене су да ће ове године на планети умрети 50 милиона људи од глади, од тога 11 милиона деце. Из УН стижу упозорења да би глад у свету могла достићи „библијске размере“, уколико не буде ефикасних мера против корона-кризе у сиромашном свету.⁸ Ови подаци говоре о „највећем моралном паду наше генерације“, да је умирање од глади један од највећих злочина и да гладан човек није слободан човек. Повампирују се зла која су током историје чињена да би се утолила глад.

Јаз између најнеразвијенијих и најразвијенијих земаља се повећао у току XX века са 1 : 10 на 1 : 100, са тенденцијом да се у XXI драстично увећа. На једном полу је све мањи број све богатијих, на другом полу су све сиромашнији – милијарде људи на ивици егзистенције који умиру од глади и болести. Данас неколико десетина људи на земаљској кугли држи огромно богатство у својим рукама, које се може изједначити са производњом и са БДП-ом неколико десетина земаља.

Убрзање историјских збивања поприма апокалиптички карактер. Од првог одломљеног комада камена до првог истопљеног гвожђа требало је да протекне неколико милиона година. Од тог првог комада гвожђа до прве хидрогенске бомбе требало је да прође само пет хиљада година. Данас су се ствари толико убрзале да се технолошко знање којим распо-

⁷ „Oxfam: 11 umrlih svakog minuta od gladi u svetu“, Radio Slobodna Evropa, Vesti, 10. jul 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/oxfam-glad-svet/31351046.html>.

⁸ Годишњи извештај, Немачка хуманитарна организација „Помоћ гладнима света“, октобра 2020, <https://p.dw.com/p/3jmRH>.

лаже човечанство дуплира сваке друге године. Чињеничко знање расте геометријском прогресијом, а човек биолошки, физички, емотивно и ментално стоји тамо где је био, ако не и ниже. Наука нам је донела више знања и истине, али нам није донела ни мир ни срећу. Напротив, многи њени резултати искоришћени су против живота, здравља и среће људи.

Стање природних ресурса, воде, кисеоника, сировина и загађења пружа обесхрабрујућу слику. Велики градови – мегалополиси – приближавају се колапсу. Многи од њих више немају здравог ваздуха, тамо људи носе маске не само кад су вирусне епидемије, него свакодневно, јер је ваздух загађен. Пандемија короне је паралисала живот у њима. Она је расветлила и појачала економске, етничке и верске неједнакости, док се у исто време свим средствима промовише глобални осећај да смо у обавези једни према другима и према планети. Нови осећај коначности и смртности појачао је међузависност људи на планети, али је истовремено грубо разголитио осећање неједнакости; уместо прокламоване солидарности у борби против короне, на делу је бескрупулозно, егоистично самопреживљавање.

У таквој ситуацији савремени човек, упркос чињеници да је преко-рачио планетарне границе и досегао до нових светова, осећа се угрожено, несрећан је и отуђен, а друштво и његове институционалне облике доживљава као независне силе које га подјармљују. Он живи у отуђеном друштву као у Чаплиновим „Модерним временима“. Владавина технике и култ технологије мењају човекову суштину, претварају га у привесак машини, шрафчић привредног и државног механизма. Његова научно-технолошка достигнућа, надмашила су његова духовна постигнућа и ограничења. Са новим и савршенијим техничким изумима подиже се човекова продуктивност и функционалност, али се разара његов свет, заједница у којој живи, идејни и вредносни систем у којем је формиран.

У модерном друштву на делу је отуђење у функцији експлоатације и доминације, једнодимензионалност и серијализовање људи, „репресивна толеранција“, превентивна контрареволуција, бекство од слободе, диктатура над потребама, индустрија свести и добровољно робовање скривеним убеђивачима и владарима из сенке, који свим средствима и по сваку цену настоје да задрже своју доминацију и окрутно обиље. За њих је употреба нуклеарног и биолошког оружја легитимна а смрт милијарди људи сврсисходан и пожељан циљ. Држећи у рукама главне полуге техничко-технолошког прогреса, финансијске моћи и политиче доминације они постају господари живота и смрти – теже да преузму божанске улоге. Окренули су леђа Богу моралу и универзалним вредностима. Пут којим су они кренули не доноси ништа добро, принципи и вредности које они доносе и намећу у супротности су са

хуманистичким начелима и представљају смртне грехе хришћанства. Божје заповести то више нису, а смртни греси су претворени у врлине „нове нормалности“.

2. – Много је индикатора који указују да се у условима епидемије короне сенка апокалипсе наднела над планетом. Штавише, појављују се књиге које трагају за одговорима на питања шта после апокалипсе. Аутор једне од тих књига након описа стања у време пандемије короне прошле године закључује да пре 2020. године ово би звучало као врло лош, неуверљив научно-фантастични филм: „Празне улице и сабласни градови, полицијски час карантин; затворене продавнице, ресторани, школе и позоришта; затворене границе између већине земаља света; око три милијарде људи под кључем или у некој врсти изолације; термички скенери, праћење геолокације и масовни надзор; стотине милиона незапослених радника; ведро небо изнад, ванредно стање испод; стотине милијарди скакавца који се роје у деловима Африке и Азије, подстакнути климатским променама; највећи пожари икада забележени у ‘чернобилској зони искључења’“ поклапају се са годишњицом нуклеарне несреће и текућом пандемијом; земљотреси и поплаве; ауторитарни капитализам и екофашизам у порасту широм света“.⁹

Вирус ковида 19, који шета земаљском куглом као злокобни гласник смрти и никако да заврши ту своју шетњу, погодио је све земље, од најмањих до најразвијенијих и најмногљуднијих. Овај вирус је за кратко време захватио целу планету преко хиперповезаних мрежа глобалног капитализма (његове логистике и инфраструктуре) и кроз саму друштвеност људи и њихове комуникације. Међутим, чак и експресно уведене репресивне мере против пандемије које су за само неколико недеља постале „нова нормалност“ – нису биле довољне да зауставе ширење вируса.

То је трагична стварност коју живимо, без обзира на то што све изгледа да је и пренадувано, али и то пренадувавање такође је неки феномен овога времена. Све је то потврда да смо на ивици апокалиптичног збивања. Начин на који човек живи, ради, производи на овом свету, довео је до страховитих последица. Па Ничеова реч о пустињи која расте, данас може да се употреби у буквалном смислу речи. Земаљска кугла прераста у пустињу.

У условима пандемије короне и њених последица током 2020–2021. ситуација постаје алармантна. Показује се да живети значи бити стално у опасности, са Дамокловим мачем вируса-убица изнад врата. Завладао је паничан страх од болести и смрти, забринутост за утицај нове технологије и репресивних мера против короне на живот људи и основна грађанска права и слободе.

⁹ С. Хорват, *После апокалипсе*, Лагуна, Београд 2021, 10–11.

Пандемија ковида 19 (енг. *Pandemic of COVID-19*) јесте пандемија коронавирусне болести (COVID-19) која је избила 2020. године у Кини и коју карактеришу инфекција дисајних путева и упала плућа. Епидемија је проглашена почетком децембра 2019. у граду Вухану у централној Кини а потом се проширила на цео свет, тако да је убрзо постала глобални проблем, који се не може зауставити на националним границама. Светска здравствена организација (СЗО) регистровала је болест 23. јануара 2020. а пандемију је прогласила 11. марта.¹⁰

Први случајеви пандемије ковида 19 у Србији забележени су почетком марта 2020. године у Кикинди и Бачкој Тополи. Ванредно стање на територији целе државе проглашено је 15. марта 2020. године. Затворене су школе и универзитети, забрањена масовна окупљања, а три дана касније уведен је полицијски час, први пут на територији Србије после Другог светског рата. За потребе збрињавања пацијената су формиране бројне привремене болнице са десетинама хиљада лежаја. Народна скупштина је потврдила одлуку о увођењу ванредног стања 29. априла и потврдила све уредбе Владе Републике Србије које је донела за време ванредног стања.

Пандемија је захватила 185 од 193 (95,8 %) држава чланица Уједињених нација и обе државе посматраче Генералне скупштине УН.¹¹ Она је посебно угрозила обичаје и норме који повезују људе, гарантују социјалну кохезију, омогућавају функционисање људске заједнице (од породице, пријатеља, колега до нације и државе). На делу је разарање свих тих веза, деструкција људског живота, распад свакодневице, поништавање *élan vital*-а (изворног животног порива, воље за животом и темеља стваралаштва), губљење смисла живљења. Ширење егоизма, друштвене атомизације и нарцизма постали су болесна глобална појава.

3. – Фундаментални умор, резигнација и депресија шире се планетом и као вирус изнутра нагризају друштво, еродирају све димензије људског живота. Атомизовани грађани-поданици доведени су у ситуацију да живе у перманентном ванредном стању, да очајнички ишчекују нове директиве државе које беспоговорно и аутоматски прихватају. У страху од короне и неизвесне будућности они беспомоћно ишчекују да се ситуација најзад промени, да нешто ново коначно искрсне и да их спасе.

¹⁰ Светска здравствена организација је 30. јануара 2020. прогласила јавну здравствену претњу о епидемије корона од међународног значаја, али није препоручила ограничавање међународног путовања и трговине, што је били супротно од већине одлука влада широм света. Убрзо, СЗО је 11. марта 2020. прогласила пандемију а 25. марта је објавила вест да је „четвртина становништва планете у карантину“. (<https://rs.n1info.com/svet/a581989/cetvrtina-svetske-populacije-u-karantinu.html>, приступљено 26.3.2020).

¹¹ „Coronavirus COVID-19 Global Cases by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU)“. Center for Systems Science and Engineering, Johns Hopkins University. Приступљено 14. 11. 2020.

Бјунг-Чул Хан, данас у свету најчитанији живи немачки филозоф корејског порекла, у својој књизи *Преморено друштво* (2015) умногоме је антиципирао наш живот у условима пандемије.¹² Он наглашава да је замор изазван отуђеним начином живота далеко осетнији у западним развијеним друштвима, будући да су у њима субјекти више изложени притиску императива профита: „Императив постигнућа ком смо се подвргли прати нас и у слободно време, тишти нас чак и у сну, неретко остављајући за собом непроспаване ноћи. Немогуће је опоравити се од императива постигнућа... Ширење егоизма, друштвене атомизације и нарцизма јесу глобална појава. За разлику од дисциплинованог друштва забране које је стварало ‘луђаке и криминалце’, данашње друштво успеха ствара ‘депресивце и губитнике’. Појединац је данас непрестано изложен захтеву за унапређењем, надилажењем самога себе, максимизацијом свога учинка, што доводи до синдрома сагоревања и изгарања (burnout). Аутоагресија која је одлика психичког апарата субјекта у друштву успеха на концу га исцрпљује и чини неспособним за живот. Умор друштва успеха самотни је умор.“¹³

С друге стране, информације не осветљавају свет, сматра Хан. Деформишу га, изравнавајући границу између истинитог и лажног. Рачуна се искључиво *краткорочни ефекат*. Ефикасност замењује истину. За њега је наша постфактичка култура подстицаја она која превазилази дуготрајне вредности, као што су лојалност, ритуал и посвећеност. „Данас јуримо за информацијама а да не стичемо *знање*. Све бележимо а да немамо *увид*. Комуницирамо стално али без учешћа у *заједници*. Штедимо велике количине података а да не памтимо *успомене*. Акумулирамо пријатеље и следбенике, без сусретања са *другима*. Овако информације развијају облик живота: непостојећи и непостојани.“

Најзад, у својој суптилној анализи стадијума у којима се јавља непријатељ: прво, спољашњи („вук“), друго, подземни („пацов“), треће вирални („буба“), Хан описује највиши, четврти стадијум у којем се непријатељ јавља у невидљивој форми „вируса“, против којих се најтеже можемо борити, јер су они у срцу система. „Вирус је фантомски непријатељ који се шири преко читаве планете, свуда продире и улази у све поре моћи.“

Дакле, Бјунг-Чул Хан је пишући пре пет година о отуђеном начину живота савременог човека, о самотном умору друштва успеха предвидео кризу и трагедију у којој смо се нашли. Између осталог, он је упозорио да ови вируси, као нови облици неуронске силе, иманентни су самом систему, те зато не стимулишу одбрану. Будући да је неуронска сила мање видљива, она је још опаснија. Не видимо непријатеља – сви смо једнако

¹² Bjung-Čul Han, *Premoreno društvo*, Adresa, Novi Sad 2015, 79.

¹³ *Ibid.*

угрожени, заражени и „позитивни“. Друштвени организам не развија систем одбране, имуни систем. То има циљ да се народ обесхрабри, падне у депресију, изгуби жељу за животом, да изгуби смисао живота. Изгубљени су перспектива и осећај да будућност има смисла.

Новина и невоља је у томе да пандемија и њене последице погађају све и сваког на планети. Нико није поштеђен и привилегован. Штавише, губљење воље за животом, перспективе и смисла будућности највише погађа Европу и развијене земље у свету. О томе речито говоре стопе фертилитета (број новорођене деце по жени) које су у тим земљама у драстичном паду.¹⁴ У већини развијених земаља, као и у Србији, стопа укупног фертилитета је знатно испод 2,1. Док се становништво у развијеним са ниским фертилитетом одржава стабилним захваљујући имиграцији, дотле је у Србији на делу депопулација, тј. смањење укупног броја становника.

У земљама Европске уније просечна стопа фертилитета је 1,6 тако да је на делу депопулација, тј. смањење укупног броја становника (у Грчкој 1,38, Финској 1,41, Пољској 1,46, Хрватској 1,47, Аустрији 1,47, Мађарској 1,55, Немачкој 1,57, Белгији 1,62, Шведској 1,76, Великој Британији 1,79). У појединим земљама као што су Италија стопа фертилитета је 1,1, у Босни и Херцеговини 0,5.

По подацима за 2019. годину стопа фертилитета у Србији је 1,52, у Бугарској 1,58, у Албанији 1,6 у Румунији 1,76. Према подацима Републичког завода за статистику Србије у тој години број живорођене деце у Србији први пут је пао испод 62.000, а број умрлих надмашио је број рођених за више од 55.000. Подаци за протеклу „годину короне“ ће бити још неповољнији.

У условима пандемије, дакле, оцртава се застрашујућа панорама угрожености основних, егзистенцијалних интереса како појединца тако и државе, друштва и планете у целини. Сенка апокалипсе наднела се над планету. Земља, уместо да постане планета обиља, среће и хармоније, све више наликује на Нојеву барку којом се поигравају моћне силе као децјом играчком. Све је мање наде да исплови на обалу о којој су сањали источњачки мудраци, антички филозофи, хришћански мученици, ренесансни умови, просветитељи, социјалутописти и либерални демократи. На тој несрећној барци налазе се отуђени људи који су ослободили силе какве више нису у стању да обуздају, са трагичном (само)свешћу о властитој беспомоћности. Њихове душе су осиромашене и искварене у оној мери у којој су наука и техника напредовале ка савршенству.

¹⁴ Стопа од 2,1 обезбеђује просто обнављање становништва, стопа од више од 2,1 доноси популациони раст, док стопа нижа од 2,1 резултује смањењем становништва, а уколико не постоје имиграција и емиграција, односно уколико је њихов салдо једнак нули.

3. АПОКАЛИПТИЧКИ ПРИЗВУК У НАУЦИ И ФИЛОЗОФИЈИ

1. – У добу короне поново оживљавају теорије различитих „крајева“, чији је заједнички назив ендизам. Наиме, избијање епидемије подстакло је најцрње слутње и сценарије „краја света“, односно да човечанству прети катаклизма. Познати стручњак, бивши председавајући Глобалног здравственог савета, Џонатан Квик (Jonathan D Quick) са Универзитета Дјук у Северној Каролини, упозорио је у интервјуу за *Гардијан* да је све већа вероватноћа да „ћемо имати најцрњи сценариј“.¹⁵

Постмодернистичке теорије краја историје (Жан-Франсоа Лиотар, Жан Бодријар, Френсис Фукујама)¹⁶ добијају нове доказе, или још једну у низу варијанти. Све је више присталица ендизма који проглашавају „крај“ историје, хуманизма, субјекта, идеологије, филозофије, марксизма, човека, света. Ендизам који је на делу последица је покушаја да све што представља препреку кретању апстрактног турбо-капитализма (породица, вера, култура, наука, уметности) треба уништити или ставити у логику капитала.

Разуме се, пандемија короне је плодно тло за то, за ендистичка нагађања свих врста. Поново је актуелна полемика коју је својевремено отворио Жак Дерида, који је одувек био скептичан према таквим говорима, називајући их „апокалиптичким призвуком у филозофији“.¹⁷ Мислим да је његов закључак и данас тачан: не може се говорити о крају историје као такве, већ евентуално о крају одређене концепције историје. „Крај света“ је синтагма које се увек јавља у кризним временима. До сада се показивало да „крај света“ није ништа друго него крај илузија које имамо о њему. Реч је о крају једне историјске епохе са којом пропада и једна визија света. Парадигме, које су важиле као несумњиве и биле прихваћене као општеважеће, изненада се руше, како би на њихово место ступиле нове. Наступа раздобље кризе. Сама промена се не одвија без отпора: промена владајућих парадигми подразумева и смену (политичких) елита, које то и проглашавају смаком и крајем света. Стога се до сада прокламовани сваки крај света показивао као крај једне опscene.

Према свему судећи, ушли смо у век који ће бити суровији и страшнији од претходног, у досадашњој историји најстравичнијег по броју

¹⁵ J. D. Quick, “Epidemics expert Jonathan Quick: ‘The worst-case scenario for coronavirus is likely’” (interview Laura Soinney), *Guardian*, Sun, 01.03.2020.

¹⁶ Ж.-Ф. Лиотар, *Посмодерно стање*, Братство јединство, Нови Сад 1988, 117, Ж. Бодријар, *Илузија краја или Штрајк догађаја*, Рад, Београд 1995, 116, Ф. Фукујама, „Крај историје“, *Трећи програм* 84/1990, 141–162, *Крај историје и последњи човек*, Службени лист СРЈ, Београд 1996, 373.

¹⁷ Ж. Дерида, *О апокалиптичном тону усвојеном недавно у филозофији*, Октоих, Подгорица 1996, 82.

ратова, жртва, разарања. Треба имати у виду историјске процесе дугог трајања, који се понекад јављају као детерминанта, а понекад као константа у понашању великих сила. Они јасно показују да су у досадашњој историји ратови били неизбежни и свеprisутни. Карл Шмит је тврдио да је рат излаз из кризе: излаз из мале кризе је мали, а излаз из велике – велики рат!¹⁸ Рат је, дакле, био и остао природно стање, иманентан свим људским заједницама у повести. Зато их не треба искључити и у будућности. Будући да се противречја и свеколика криза у условима пандемије заоштавају, логично је очекивати да ће као исход/последница пандемије корона бити и велики ратни сукоби.

Данас се водећи мислиоци, од Хабермаса до Чомског, слажу управо око тога да је будућност Европе и света на почетку XXI столећа оптерећена непомирљивим супротностима, алијенирајућа и обесхрабрујућа. Ми у Србији смо то осетили пре других, док су падале бомбе НАТО-а по нашим градовима 1999. године. Потоњи сценарији „међународних интервенција“ и бомбардовања суверених држава у Ираку, Либији, Сирији одвијали су се према моделу сличном у СФРЈ деведесетих и Србији 1999. године. Наиме, технолошким ратом, инструментализацијом међународних организација и помоћу планетарне индустрије свести одвија се процес: криза – санкције – инсценирани злочин као основа за „леgitимну интервенцију“, као „легално покриће“ за бомбардовање и почетак рата.¹⁹

Будући да су се на путу доминантних светских сила и самозваних господара света сада нашле економски, војно и политички моћне земље (Русија, Кина и друге), на видiku су глобални сукоби: „хумаитарне интервенције“, „специјалне операције“ и сл. „хистеричне помаме“ које провоцирају нереде сличне онима уочи Првог и Другог светског рата. Уколико се ти сукоби догоде, извесно је да ће досадашње „Пустињске олује“ на Блиском истоку, „Милосрдни анђели“ на Балкану и сличне акције – бити додир анђеоских крила у односу на оно што ће наступити

¹⁸ Кључна идеја Смитове теорије јесте поставка на пријатеље и непријатеље. У том контексту он је сматрао да је рат крајњи резултат непријатељства, јер се ту открива могућност разликовања пријатеља од непријатеља, док би одсуство било какве врсте борбе означавало и крај политике. То значи да је цела ствар сведена на непријатељско груписање и ишчекивање ратног и оружаног сукоба. Шмит дакле истиче да је суштина политике заправо борба и да су ратови неизбежни и нужни као вид разрешења конфликта и друштвених криза. (С. Schmitt, *Politički spisi*, Politička kultura, Zagreb 2007, 199, Pogovor Nenada Zakošeka, 180–193.

¹⁹ Вид. текст Данила Н. Басте, „Половично легитимисање није никакво легитимисање“ у којем он полемише са текстом Јиргена Хабермаса „Бестијалност и хуманост“, објављеном у немачком недељнику *Die Zeit* 29. априла 1999. године. (Данило Н. Баста, *Самопоштовање и пузавост / Филозофски текстови*, Сабрани списи, књига 11, Досије студио и Гутембергова галаксија, Београд 2020, 35–38).

у новим ратним сукобима. Не заборавимо: велики ратови у XX stoleћу вођени су за фосилна горива, тржиште, прерасподелу политичке доминације. У могућем рату у XXI веку сукоби ће бити поводом виталних вредности, од којих дословно зависи опстанак народа и држава (вода, тло, ваздух, минералне сировине), али и привилегована позиција најмоћнијих и најбогатијих земаља и корпорација света. Ту се неће бирати средства, укључујући пандемије и климатске промене, а епилог би извесно био трагичан за људски род и планету у целини. У том смислу ваља разумети Хабермасову тезу о „негативно запоседнутој будућности“ на прагу XXI stoleћа и упозорењу Михаила Ђурића да је „највећа невоља данашњег света невоља неувиђања невоље“.

2. – У савременој науци и филозофији подељена су мишљења о узроцима и детерминантама пандемије короне као зла које прети да овлада планетом. Чују се гласови да је то ново средство поробљавања људи, да је она израз тренутног односа владајућих сила у свету. По мом суду, на кризу изазвану ковидом 19 не треба гледати као на неку тренутну несрећу, или резултат тренутног односа снага у свету и сплета случајности (типа „вирус се искрао из лабораторије и отео контроли“). Узроци и детерминанте су дубљи. Пандемија је последица, тачније резултат континуираног развоја доминантног модела западњачке цивилизације. Не случајно, тај модел се назива *фаустовска цивилизација*, јер Фауст из знаменитог Гетеовог дела постао је симбол, парадигма западњачког света. Образовани доктор је душу продао ђаволу и спреман је на све и на свако зло!

По тој цивилизацијској парадигми основни циљ нововековне науке није само спознаја природе, него овладавање природом. Захваљујући научним сазнањима нововековни човек помоћу технике и технологије успео је да упрегне природу и њене силе у јарам, да их претвори у средства владања над природом и другим људима. Техника (и технологија) постала је нова материјалистичка религија. Она је вечна као Бог Отац, спаситељица као Бог Син и просветитељица као Дух Свети. Власт микрокосмоса хоће да влада над макрокосмосом.

Међутим, развој науке и технологије је показао њену тамну, дијаболничку страну. Показало се да је концептуално наука (заснована на сцијентичком оптимизму, техници и технологији) била на кривом путу. То су потврдиле квантна теорија и детерминистичка теорија хаоса које су срушиле сцијентистички мит о свемоћи нововековне науке. Показало се да се производи човекових руку отимају контроли, отуђују од њега и почињу да владају њиме. Крајем XX и почетком XXI века постало је белодано јасно да наука и техника у својој пракси човека не ослобађају, већ заробљавају и воде у ропство. Штавише, показује се да је човек са техником постао противприродно биће које се непријатељски односи

према природи, другом човеку и према животу. Бомбардовање Хирошима и Нагасакија атомским бомбама, Вијетнама непал бомбама, цивилних градова Блиског истока и Балкана осиромашеним уранијумом, екоцид, вештачке епидемије, климатске промене и сл. – речито говоре да је творевина устала против свога господара, зао дух је изашао из Пандорине кутије. Уместо културе живота завладала је култура смрти.

Овде се, дакле, ради о томе да се доминантна парадигма живота својствена нашој цивилизацији нашла у структуралној кризи и, по свему судећи, приближила својим границама. Појавне манифестације су: појаве криза и ратова, екоцид, пандемије, климатске промене, миграције и сеобе народа, култ материјализма и новца, дивинизација технике и технологије, демонизација власти и медија, деконструкција друштва, науке, културе и уметности, декаденција и масовна појава депресије, бездушности и безбожништва, опадање религиозности, атеизам и нихилизам. Последњих деценија на делу су и процеси декаденције и историјске инволуције који се очитују у односу према природи, начину исхране, односу према породичном животу, браку, деци, здрављу, ратним сукобима и смрти. То су показатељи цивилизације на заласку, као што је то био случај са египатском, римском и другим ишчезлим цивилизацијама.

Зло које никада у повести није доносило ништа добро прети да постане апсолутно зло, да овлада планетом. У прошлом, XX веку, по свом негативизму екстремни облик апсолутног зла попримило је нуклеарно оружје. У XXI столећу на сцени су нове силе које су изашле из модерних Пандориних кутија и чији рушилачки потенцијал нимало не заостаје за нуклеарним оружјем. Једна од њих су вирусне инфекције – епидемије, пандемије и климатске промене – које постају ново средство поробљавања људи и пошести на планети. У рукама доминантне светске политичке-пословне-војне елите Запада и њихових вазала у Давосу, као и медијских лакеја широм планете, они постају ново милитаристичко средство постизања далекосежних циљева помоћу апсолутног зла. Да нема њих којима су профит, техника и технологија нова божанства путем којих остварују своју моћ и власт – ми данас не бисмо били у овој ситуацији. Они су савремени зли волшебници, послушници и истомишљеници Фауста и Мефистофела.

Један од њихових циљева јесте да се измени човекова генеричка суштина, структура његовог постојања, да се подјарми његова личност, изопачи његова душа и ум. И сâм живот се приказује као неизлечиво обољење. Свеопште отуђење и општа духовна дегенерација довели су савременог човека и његову цивилизацију на руб пропасти. Пандемија је појавна манифестација тог стања – средство нове стратегије поробљавања на коју су прешли стратези новог светског поретка. Она

својом апотеозом вештачки наметнутог страха од болести, патње и смрти – до краја доводи отуђење преплашеног, немоћног, пониженог и презреног човека појединца који личи на чаробњаковог шегрта који је ослободио натприродне силе зла и које више не успева да обузда.

Зато је у савременом свету детронизован Бог и на његово место је постављен „иберменш“, човек – самовласни господар живота и смрти, који одлучује о судбини природе, биљних и животињских врста, других људи као ниже врсте. За њега, Божје заповести више нису заповести, смртни греси више нису греси.

У том контексту, пандемија короне личи на библијску казну. Она нас упозорава да се природа побунила због нашег понашања. Штавише, савремени људи широм света – и богати и сиромашни, и истока и запада, и севера и југа, дакле сви – добили су болест коју су заслужили, јер су престали да цене природу, породицу, старе и болесне, подредили су живот јурњави за профитом, каријерама, Бога су молили да имају, а не да буду... Дакле, пандемија је дошла као поручена, пошто омогућава да се без препрека сеје страх пренебрегавајући сва морално-правна ограничења.

3. – Познато је да су пандемије као тамна сенка пратиле човеков ход кроз целу његову повест. Поставља се питање да ли нам искуства ранијих пандемија могу бити од користи за разумевање узрока и последица актуелне пандемије короне? Мислим да су та искуства драгоценна, али, нажалост, недовољно истражена и искоришћена. У том смислу нарочито су важна искуства са пандемијом куге у XIV веку, колером у Француској у XIX веку и са шпанском грозницом 1918. године. Најпознатија је пандемија куге названа *црна смрт* која је харала Европом у средњем веку и однела 75–200 милиона људи, односно трећину тадашње европске популације.

Поменимо и епидемије у протеклим деценијама - „птичијег грипа“ (2005) и „свињског грипа“ (2009) које су ширили панику по целом свету. Када се појавио „птичији грип“ 2005. године убијено је на стотине хиљада птица и домаћих животиња. Убијане су и оне које су биле заражене вирусом и оне које нисту – из предострожности. Будући да су се шириле вести о све већем броју оболелих и умрлих људи, завладао је велики страх од пандемије. Многи су избегавали да једу живинско месо у страху да ће на тај начин добити смртоносни вирус H5N1. Експресно је произведена вакцина против ове „пошаст“ и у низу земаља је почела хирсерина набавка тих вакцина и масовно вакацинисање, ношење хирушких маски и сл. Људи су се поделили на оне који верују у то и они који су против, на ваксере и антиваксере. Поделила се и медицинска струка, здравствене организације и др. Када се пандемија нагло

смирила ове полемике су замрле, фармацутске фирме су инкасирале профите, а велики број вакцина је остао неупотребљен.

Слична ситуације се поновила са појавом вируса назван „свињски грип“ који се појавио 2009. и брзо проширио по свету. Када је лабораторијски потврђена смрт 18.500 људи оболелих од овог вируса, Светска здравствена организација је прогласила пандемију. Државе су широм света куповале вакцине фармацеутских гиганата, који су остварили огромне профите. Већина тих вакцина је свршила на ђубришту, јер је овај вирус врло брзо постао сезонски. Тада су се појавиле озбиљне сумње о вези између СЗО, лобиста фармацутске индустрије и глобалнин моћника који на тај начин решавају кризне ситуацији и усмеравају главне глобалне токове. Слично се десило и са епидемијама изазваним вирусом еболе и зика, а све је то кулминирало вирусом ковид-19 и до сада највећом пандемијом која је потресла и за неколико недеља изменила цео свет.

У целини посматрано, пандемије су кроз историју изазивале кризу у свим сферама друштва, али су оне развијајући стратегије преживљавала, подстицале иновације и отварале нове перспективе развитка човека и друштва. Оне су смањивале становништво за 20–30%, изазивале тектонске промене у темељима тих друштава, подстицале далекосежне друштвено-политичке и идејно-културне и религиозне последице, геостратешке тензије и сукобе. Пандемија куге је створила низ верских, друштвених и економских преокрета који су имали дубоке последице на ток европске историје. Многи велика географска и научно-технолошка открића, Прву индустријску револуцију, развој капиталистичког начина производње и сл. везују за последице стратегије борбе против пандемија и епидемија (црне смрти, колере и сл.).

Међутим, нове пандемије које се јављају у првим деценијам 21. века умногоме се разликују од ранијих. Много је индикатора који указују да су оне вештачки изазване као реакција на структуралну кризу доминантонг модела друштва и чији је циљ тоталитарна контрола и управљање свим сегментима друштвеног живовта од стране монополских политилких и корпоративних елита.

На тај начин зло које доносе пандемије у нашем времену је радикално изменило генеричко биће човека и структуру његове егзистенције, изопачило друшво и заједницу у којој живи. Пандемија короне и стратегија њеног сузбијања је доказ за то. Све је више аутора који сматрају да је пандемија израз духовне дегенерације нашег доба, да су њени извори у „кабинетима савремених доктора фауста подстакнутих од стране неизбежних татора татора – мефистофелâ.“²⁰

²⁰ В. А. Бачињин, 214.

4. СМИСАО МЕРА ПРОТИВ ПАНДЕМИЈЕ КОРОНЕ

1. – Поставља се питање шта је циљ драстичних мера борбе против пандемије короне у целом свету („самоизолација“, „социјална дистанца“, „закључавање“, обавезно вакцинисање и сл.)?

Као *прво*, у позадини је покушај доминантних елита у свету да сачувају *status quo*, да спасу модел друштва на Западу који је у структуралној кризи и који је постао инфериоран у односу на друге моделе друштва на Истоку. То се постиже концентрацијом економске и научне снаге у корпоративним системима и дигитализацијом друштва (AI). У политичкој сфери на делу је организовање моћи и тоталитарног надзора политичких и корпоративних елита у управљању свим аспектима друштвеног живота. Тако настаје ковид реалност у којој су нови глобални актери (корпорације и међународне организације) оствариле присилни прелаз из глобализованог „интерконектираног“ света у „свет у застоју“.

Други циљни разлог тобоже спасоносних механизма „самоизолације“, „социјалне дистанце“ и „закључавања“ нису само здравље и добробит људи, већ њихово *насилно раздвајање и егзистенцијална усамљеност*. Свест људи на целој планети и у свакој држави нашла се у клопци „организоване усамљености“. Упркос новим и све бројнијим средствима комуникација, човек постаје све усамљенији. Он се доводи у стање духа које га уводи у пустош егзистенцијалне усамљености и отуђености не само од других већ превасходно од самога себе. Излази се не траже, као у неким ранијим временима, у духовним ослонцима и задовољствима, већ у медијско-забавним опуштањима која још више осамљују и духовно осиромашују човека.

Пандемија се показује као ефикасан инструмент духовног разоружавања људи, који им одузима слободу, људско достојанство и грађанску храброст. Постајући свакодневна реалност, ударна вест у свим медијима, главна тема о којој се говори и пише, којом се даноноћно баве водећи политичари и научници света – она отвара широка врата за човеков улазак у паклену сферу егзистенцијалне угрожености, безумља и безнађа, паничног страха, усамљености, понижавајуће неслободе, застрашујућих патњи и скоре смрти.²¹

Трећи циљни разлог представљају смишљена *производња и ширење страха*. Још су антички филозофи схватили да је страх јачи од оружја. Тамо где има страха нема ни слободе ни среће. Онај који живи у страху никада се неће усправити и бити слободан. По Епиктету, „порекло свих људских зала и нискости и кукавичлука није смрт, већ страх од смрти“.

²¹ *Ibid.*, 215.

Иво Андрић је на странице својих дела пренео властито искуство суочавања са страхом и злом из два светска рата: „Стварна и највећа опасност није у опасностима које нам заиста прете, него у страху који је у нама“; „Ко страхује а не зна право од чега, двоструко се боји“; „Они који се силно уплаше, ти су већ поражени“; „Слабе и плашљиве страх нагони да раде управо оно чега се највише боје“; „У временима кад су сви људи уплашени и збуњени, или увређени и оштећени, зло се лако прима и верује и шири даље“; „Страх је као зараза која испуњава све мозгове“; „Што страх бива мањи, човек расте“.²² Хана Арент у есеју „Људи у мрачним временима“ пише: „Кад се нада, душа се шири изнад реалности, док се у страху смањује испод ње“.²³

У условима пандемије ковида 19 страх је постао део свакодневице. У првој фази када је проглашена пандемија синхроним деловањем државних и здравствених институција и медија, човек је доведен у панично стање страха за свој живот. При томе му се сужавају перцептивни оквир и могућност рационалног расуђивања. У другој фази у условима психозе страха намећу се као спасоносне мере изолације, закључавања, социјалне дистанце и бомбардовање контрадикторним информацијама и променама наратива, што доводи до излуђивања и тзв. когнитивне дисонанце. Наиме, презасићен информацијама човек отупљује, мири се са судбином и препушта се мерама кризних штабова и влада. У трећој фази он беспоговорно прихвата репресивне мере и уцене (обавезног вакцинасања, ограничење слободе, разне забране и сл.). Разуме се, то је једна страна медаље. Друга је отпор, параноично одбијање мера заштите.

Као што је познато, човек се највише плаши непознатог. Будући да о пандемији ковида 19, што нас више информишу, мање знамо – страх на моменте поприма панични и неуротични карактер. У том паничном страху губи се људски лик, субјекти постају егоисти, јер страхују само за себе, и свирепи, јер су сви други, укључујући и најближе – опасни по живот. Оно чега се плашимо догађа се брже него оно чему се надамо. Док слушамо извештаје о хиљадама људи који сваког дана умиру од короне, ми не слутимо колико милиона ћутке и невидљиво умиру у себи, колико је оних које је страх потпуно паралисао. Уосталом, уочен је пораст броја психијатријских болести, али и разних психосоматских обољења. Изгледа да права пандемија није пандемија ковида 19, већ пандемија страха.

Показује се да је тај страх, како је писао Меша Селимовић, „највећа срамота овога свијета, и највеће понижење човјеково“!²⁴ Разуме се, тако преплашени, понижени, усамљени и безнадежни људи постају

²² Цитати су преузети из дела Иве Андрића: *Ex ponto*, *Немирна година*, *Знакови поред пута*.

²³ Х. Арент, „Људи у мрачним врменима“, *Писмо* 14-15/1988, 240–249.

²⁴ М. Селимовић, *Тврђава*.

лак плен владарâ из сенке и манипулатора. Под њиховим утицајем застрашени људи, бежећи од смрти, крећу за њом у потеру. Отварају се неслућене могућности за манипулацију људским монадама, тим последњим честицама људског света и за доминацију над њима. Још је Хегел луцидно закључио: „Страх је, уопште, категорија која влада.“

Дакле, проверини управљачки механизам страха на делу је у планетарној пандемији короне. Он се заодева у најхуманију формулацију бриге државе за драгоцену здравље својих грађана. При томе се користе сва средства правна и неправне, морална и аморална, цивилизована и варварска да би се оправдала „стратегија борбе против пандемије“, а суштински да би се успоставила потпуна власт над животом и смрћу што је могуће већег броја људи. За остварење тог циља дозвољена су сва средстава.

Четврти циљни разлог „стратегије борбе против пандемије“ је потпуна *алијенација човека појединца*, припрема његових нагона, потреба и (под)свести за нове радикалне стратегије логике капитала, технолошког и финансијског ропства, климатских промена и ратних сукоба око виталних сировина и средстава за живот.

Велика опасност која од средине XX века прети од прогресивног отуђивања и доминације рационалности сведене на „технички ум“ доведена је до краја и постала реалност савременог света. Пандемија се показала као моћан инструмент атомизације и детрукције друштва и алијенације човека.²⁵

Штавише, она је разоткрила апсурдну и трагичну ситуацију човека-појединца у том отуђеном свету. Разголити је евидентни пораз људскости у време када је човек технолошки досегао врхунац својих моћи у потчињавању природе и стварању окупног обиља. Оно што је читао у

²⁵ У том смислу В. А. Бачињин указује да се путем пандемије короне успоставља потпуно негативна рушилачка реалност и то становиште сумира у седам тачака: „Она је: (1) деструктивни инструмент дефинитивне демонтаже вредносно-нормативног „свођења на нулу“ класичне цивилизације-културе двају последњих миленија; (2) деструктивни инструмент који практикује грађанске ратове власти низа држава против својих народâ; (3) деструктивни инструмент апробације нових средстава деловања на масе и масовну свест с циљем њихове припреме за живот у условима „вирусног“ неототалитаризма; (4) деструктивни инструмент атомизације друштва који руши стубове грађанских друштва, њихових структура и вредности, који подрива основе солидарности грађана и шири узајамно отуђење; (5) деструктивни елемент борбе против културе, школског и високошколског образовања, позоришта, концертних дворана, музеја, библиотека, издаваштва, трговине кигама, најзначајнијих сфера приватног, породичног живота, цивилизацијске свакодневице, професионалне и другарске комуникације, традиције јавних светковина, свадбених обреда, сахрана итд., итсл.; (6) деструктивни инструмент борбе против индивидуалног и друштвеног морала, против свих етичких препрека које ометају ширење лажи, самоубистава, злочина; и (7) деструктивни инструмент борбе секуларних држава против црквеног живота и мисионарске делатности“. (В. А. Бачињин, 217).

књигама филозофа егзистенције, критичке теорије друштва, Кафке, Камија и научне фантастике постаје реалност његовог свакодневног живота.

Тај отуђени свет под шифром „глобални ресет“ је пренет на микроплан, на сваку јединку људске заједнице. Грађани су подстицани (и приморани) да пројектовани глобални концепт нове нормалности пренесу на лични план свог интимног живљења. Сваки појединац је у веома кратком времену од неколико месеци извршио „лично ресетовање“ и превођење низа својих дневних активности у дигиталну сферу деловања. Из своје организоване ушушкане усамљености он дигитално комуницира са најближима и пословним партнерима. Са члановима породице и пријатељима комуницира паметним телефоном и рачунаром, деца му не иду у школу већ прате онлајн наставу, уметност, култура и креативне индустрије потиснути су у други план, њихове манифестације укинута или пребачене у „дигитални формат“. Њега пак креира корпоративни менаџмент и масовни медији којима су једини критеријум „брига за здравље“ и профит.

То се посебно манифестује у сфери рада где су остварене радикалне промене. Оне се свде на рад од куће у виду виртуелног рада на одговарајућим платформама (зум, рачунари, мобилни...). Не случајно радне делатности у већини области се свде на прековремени рад, рад од куће без ограниченог радног времена, дању-ноћу током целе седмице и празника. Једина култура која се формира и пропагира поред здравствене је радна култура која мора да буде *безбедна, иновативна и профитна*. То је ново троглаво божанство којем се клања већина људи на планети. То, пак, захтева редизајнирање личног простора који постаје нови храм за радне обреде. Новоформирани дизајн културе рада саображава радни простор, услове становања, дигиталног комуницирања, свакодневног живота захтевима поретка и тржишта који су редуковани на домен рада и потрошње. Међутим, без обзира на отуђење и надексплоатацију, овај рад се медијски промовише чак и као „начин уживања у новој концепцији нове нормалности“.

Данас у условима пандемије је белодано јасно да је савремени човек отуђен у свих пет кључних људских односа: у односу према себи, према богу, према ближњем свом, према природи и према прецима. Јер, он нема свести о властитом идентитету, у њему је умро бог, другога види као опасност, природу је загадио, старе и мртве заборавио. Последица је болесно стање друштва и симулација живота људи у њему. Број болесних и умрлих од анксиозности и депресије и даље је већи од броја болесних и умрлих од короне. Сходно томе, људи не живе живот већ функције, теже да имају а не да буду, све облике људског комуницирања замењују интеракцијом са машинама, што их уводи у кибордизацију целе сфере општења.

На тај начин су механизми борбе против пандемије који се агресивно примењују на целој планети успели да разоре не само везе међу људима већ и саме људе и њихове личности. Резултат је поражавајући и обеспокојавајући: негативна трансформација људи, претварања личности у једнодимензионална бића, у првенствено биолошке особе које се боре да остану живе и ништа више од тога..²⁶

Пето, принудна дигитализација свих облика комуницирања, подстакнута проглашењем пандемије омогућава остварење сна сваке власти о *тоталној контроли поданика*. На делу је својеврсни дигитални тоталитаризам. У контексту великог ресета, што је условила дигитализација на свим нивоима међусобних односа и активности посебно је погођена и жртвована култура и хуманистичка наука. Пред нашим очима се остварују укидање културе и принудна дигитализација свих облика комуницирања.

Процеси дигитализовања у уметности и култури стављени су под строгу контролу влада већине земаља света, које су синхронизовано уводиле најстроже рестриктивне мере. На тај начин савремена уметност и култура су сатерани у дигиталне торове производње и потрошње, физичке дистанце, забране окупљања, што је имало за последицу драстично смањење рецепијената.

Под изговором о могућем ширењу вируса, готово све културне манифестације су означене као потенцијално опасне за публику и кориснике, те су институције културе прве затворене. Међу првима су забрањене позоришне и филмске представе, концерти, фестивали, изложбе, трибине у Србији и широм света. Међутим, у исто време допуштене су масовне спортске манифестације, окупљања грађана у кладионицама, ресторанима, кафеима. Култура је укинута или редукована на минимум, уз обавезне мере заштите, физичке дистанце, маске, без публике. Тако су традиционалну културу истиснуле нове здравствене мере предострожности примењене у стварности пандемије.²⁷

И *шесто*, поменутих разлозима се припрема тло за увођење *перманентног ванредног стања*, које су тоталитарни режими уводили и без пандемија. Карл Шмит је пре сто година у свом делу *Политичка теологија* (1922) написао „суверен је онај ко одлучује о ванредном стању“! Будући да је „ванредно стање случај екстремне опасности по постојање државе“, он је упозорио да је ванредно стање више чињеница него закон, да је израз неравнотеже између јавних закона, с једне, и политичких одлука, односно чињеница с друге стране. Из тог разулога

²⁶ *Ibid.*, 215–216.

²⁷ Д. Вуксановић, „‘Нова нормалност’ – без дијалога, културе и уметности“, емисија Студије и огледи, Трећи програм Радио Београда, емитовано 26. и 27. августа 2021.

ванредно стање он схвата као „гранични концепт“ јер није у делокругу нормалног поретка.²⁸ Одатле је он извео свој концепт политичког у којем круцијални значај има разликовање између пријатеља и непријатеља: „Политички непријатељ не мора бити морално зао или естетски ружан... Али он је, ипак, онај други, странац.“ Суштина политике се за Шмита своди на колективизацију пријатељства и непријатељства. Његов концепт политичког јесте покушај остваривања државног јединства дефинисањем садржаја политике као супротстављања „непријатељу“. У том контексту се дивинизира држава као произвољне силе која доминира потенцијално раздвојеним грађанским друштвом, чији различити антагонизми не смеју да утичу на политику, да не би дошло до грађанског рата.²⁹

Ванредно стање се јавља као резултат кризе у којој се држава налази у стању државне нужде у којем је угрожен њен опстанак, услед ванредних прилика које угрожавају поредак или спољну независност земље. Смисао ванредног стања је да омогући спас народа и државе када је њихова егзистенција доведена у питање.

Током 2020. године са мерама борбе против пандемије короне, нашли смо се у планетарном ванредном стању без преседана у досадашњој историји. Оно што је у условима пандемије привремено изнуђено као решење кризе, треба да постане стална „цивилизацијска тековина“, трајна вредност и политичка оријентација на глобалном нивоу. Нашли смо се у фази непосредне системске кризе која захтева перманентне радикалне ванредне мере. У противном, та криза би могла да има кобне последице не само на будућност човечанства већ и на будућност саме планете.

Кад је реч о Србији у њој је ванредно стање уведено четири дана после проглашења пандемије.³⁰ На основу члана 200. став 5. Устава Републике Србије, председник Републике, председница Народне скупштине и председница Владе донели су Одлуку о проглашењу ванредног стања

²⁸ C. Schmitt, *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, 1922. Карл Шмит је својим политичким студијама *Политичка Теологија*, *Политички списи* и др. критиковао либерализам, парламентарну демократију, либерални космополитизам и посебно концепт либералног права и идеје правне државе. (Carl Schmitt, *Die Wendung zum diskriminierenden Kriegsbegriff*, München, 1938; А. де Беноа, „Карл Шмит данашњице: ‘праведан рат’, тероризам, ванредно стање, *Номос Земље*, МИР Publishing, Београд 2013, 116.

²⁹ C. Schmitt, „Der Begriff des Politischen“, in: *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* vol. 58, no. 1, 1927, 1–33.

³⁰ Србија је била у ванредном стању 2003. године када је убијен председник Валде, Зоран Ђинђић. Ванредно стање је реулисано Уставом Србије као посебна околност у којој „јавна опасност угрожава опстанак државе и грађана“. Устав дозвољава да приликом проглашења ванредног стања буду донета мере одступања од одређених људских права и слобода. Која ће то права бити, не знамо унапред, јер све зависи од околности саме ситуације које је проузроковала ванредно стање.

на територији Републике Србије 15. марта 2020. године.³¹ Пре и после проглашења ванредног стања, Влада Републике Србије донела је низ мера као одговор на епидемију: епидемиолошке, економске и социјалне мере – све у циљу смањења негативних последица како епидемије тако и самих епидемиолошких мера. Ванредно стање у Србији трајало је 52 дана до 6. маја 2020. године.³²

Током ванредног стања била су ограничена бројна људска права. Правни стручњаци су навели више разлога зашто сматрају да је увођење ванредног стања било спорно с уставноправног становишта: (1) Споран је његов правни основ. Ванредно стање је проглашено позивом на Устав и „јавну опсност која угрожава опстанак државе или грађана“, уместо на законе који регулишу „заштиту становништва од заразних болести“. При томе је било јасно да се одговор на кризу изазвану пандемијом вируса корона могао постићи увођењем ванредне ситуације коју предвиђа Закон о спречавању ширења заразних болести. (2) Одлука о проглашењу донета је пет дана пре него што је проглашена епидемија од заразне болести ковид-19. (3) Спорно је зашто Народна скупштина није одлучивала о проглашењу ванредног стања и мерама које се предузимају у време ванредног стања, зашто се није састала иако нису постајале било какве препреке за то, а Устав изричито налаже да се у случају проглашења ванредног стања она обавезно састаје без позива. (4) Предлог за проглашење ванредног стања није поднео овлашћени предлагач. (5) Одлука о проглашењу ванредног стања као и Одлука о укидању ванредног стања не садрже никакво образложење. (6) Током ванредног стања биле су донете уредбе којима су се ограничавала људска права гарантована Уставом и међународним документима. (7) Честе измене мера створиле су конфузију међу грађанима који су имали проблем да своје понашање ускладе са њима. (8) Неке одлуке су биле исхитрене и брзоплете, па су након само дан или два стављане ван снаге. Одлука о проглашењу ванредног стања као и уредбе Владе о мерама за време ванредног стања нису поденете на ративикацију Народној скупштини у року од 48 часова како је прописано Уставом. (9) Ограничења људских права (нпр. Слобода кретања) нису регулисана оговарјућим прописом, а доносиоци прописа поступали су изван своји уставних и законских

³¹ Ова одлука је објављена у Службеном гласнику РС, број 29 од 15. марта 2020. Потврђена је Одлуком о потврђивању Одлуке о проглашењу ванредног стања (*Службени гласник РС*, бр. 62/2020), која је ступила на снагу даном објављивања у *Службеном гласнику Републике Србије*, односно 29. априла 2020. године (види тачку 2. Одлуке – 62/2020-4).

³² Ванредно стање је укинута Одлуком о укидању ванредног стања (*Службени гласник РС*, бр. 65/2020), која је ступила на снагу даном објављивања у *Службеном гласнику Републике Србије*, односно 6. маја 2020. године (види Одлуку – 65/2020-4).

овлашћња. (1) Ограничење неких њудских права регулисана су накнадно тек након примене мера, дакле ретроактивно.³³

2. – Постоји велика опасност да се применом репресивних мера против пандемије короне *злоупотреби ванредно стање* и суспендује владавина права и демократија. У стању државне нужде власт посеже за различитим средствима укључујући и диктатуру. Отуда ванредно стање има две стране медаље. Оно се може употребити за спас народа и државе. Али, оно се може и злоупотребити ради увођења самовоље и успостављања диктатуре и тоталитаризма. То су разлози због којих је ванредно стање прецизно правно регулисано.

Разликују се три стања државне нужде: ванредно стање, стање непосредне ратне опасности и ратно стање. Ванредно стање је посебан правни режим који се заводи на целој територији или делу територије за време непосредне ратне опасности или ванредних унутрашњих прилика насталих услед побуна, нереди, штрајкова, елементарних непогода, болести, епидемија и сл.

Ванредно стање је објављује држава и њиме се суспендују извесне нормаоне функције власти. Надлежни орган у оваквим ситуацијама, проглашавајући ванредно стање на основу уставних или законских овлашћења, предузима ванредне мере приправности или мобилизације. Он врши разна ограничења њудских права (као ограничење слободе кретања, окупљања, удруживања, штампе, приступа јавним институцијама и сл.), тако да се ова права могу ограничити или привремено укинути. Норме које се примењују или се замењују специфичним за ову ситуацију, односе се на разне државне органе, првенствено војне, полицијске и судске.

У савременим политичким системима намерно креирање ситуације ванредног стања постала је честа пракса неразвијених држава и држава у транзицији. На тај начин може се институционалним путем суспендовати владавина права и демократија, те успоставити нови облик тоталитаризма. Ванредно стање се може искористити и као образложење за суспендовање грађанских слобода. Њиме би се омогућило владајућој елити да дисциплинују поједине грађане и политичке групе неистомишљеника који се опиру интегрисању у новонормирани систем вредности. Дакле, за утемељење нове ресетоване економије која је осмишљена у Давосу а чија је последица парадигма нове нормално-

³³ Вид. Извештаји Београдског центра за њудска права: *Њудска права у Србији јануар-јун 2020.* и *Њудска права у Србији 2020*, Центар за њудска права, Београд 2021, 39–40. А. Цизељ Пајванчић, Ј. Чикић, Д. Ристић, *Друштвени аспекти корона вируса* (прелиминарни резултати истраживања), Центар за социолошка истраживања, Нови Сад 2020, 18–23.

сти – било је неопходно увести ванредно стање. Оно што је привремено изнуђено решење кризе, постаје стална, вредносна и политичка оријентација – нека врста „перманентног ванредног стања“.

Сви ови циљеви сумирају се у стратегији *тзв. нове нормалности*.³⁴ Реч је о стратегији да глобална финансијска криза и разне мере спроведене широм света против пандемије изазову битне цивилизацијске, друштвено-економске и културолошке трансформације функционалне за капитал.

Нова нормалност је стога чин превредновања претходних доминантних вредности. Она настаје у контексту ресетоване стварности а у корист решавања глобалне кризе капитала. Њен циљ је темељно реформисање свих сфера човековог бивствовања, замена реалног људског света дигиталним, супституисање слободе, самосвојности и креативности појединачних дела – мноштвом дигиталних копија које више нису намењене задовољењу човекових потреба већ потреби тржишта и профита. У врлом свету нове нормалности живеће деморализовани људи као лак плен ауторитарних власти, подложен материјал за политичке манипулације. Човек се од „политичке животиње“ (Аристотел) претвара у аполитичку животињу, у „ствар по себи“, безосећајног, немислећег социјалног манекена који без икаквог отпора допушта властима да с њим чине шта хоће.

Баук нове нормалности кружи планетом изазивајући реакције свих, као онај о којем су 1848. писали Маркс и Енгелс – баук комунизма. Нова нормалност као кључна полуга/стратегија глобалног ресета изражена је у реченици која заједно са пандемијом ковида 19 кружи дигиталним и реалним светом: „Нећемо се вратити у нормалност, јер нормалност је била проблем“!

3. – Важну улогу у стратегијама новог тоталитаризма имају фармација и медицина. У условима пандемије короне оне се инструментализују и злоупотребљавају како у појединим земљама такои на глобалном плану. У осветљавању овог проблема пада у очи један парадокс о којем се данас пуно говори и пише. Наиме, савремени свет располаже много развијенијим системом здравствене заштите и технолошким капацитетима

³⁴ Подсетимо се да се синтагма „нова нормалност“ појавила у време глобалне економске кризе 2008. као покушај да се изађе из кризе постављањем нових стандарда, нових начина понашања. Међутим, она је од краја 2019. и током 2020. године, постала главни слоган и најфреквентнија реч у јавном дискурсу у виду концепције и стратегије глобалног ресета. Сам појам „великог ресета“ инаугурисао је Клаус Шваб у својој књизи *Велики ресет* (К. Schwab, *COVID-19 The Great Reset*, World Economic Forum, Geneva 2020). У време пандемије короне, током 2021. синтагме „велики ресет“ и „нова нормалност“ постале су кључна парадигма којом се изражава нова стратегија борбе против глобалне кризе и пандемија, у решавању кључне противречности савременог света. Њоме се, наводно, утемељује на планети спасоносни процес нормализовања реалности.

да се одбрани од разних заразних болести него раније. Међутим, сам тај технолошки напредак омогућио је стварање много међузависнијег света у коме се вируси кудикамо брже шире него раније. Познати стручњак за инфективне болести недавно је изјавио: „Вируси су се некада ширили брзином глисера, данас брзином млазног авиона“ (Амеш Адаља). Стручњаци такође упозоравају да преношење вируса олакшава и много већа густина становништва него раније. Такође, као што су некада нехигијенски услови, неухрањеност, погодовали ширењу заразе – тако сада то олакшава све масовнија гојазност, дијабетес и сл. тзв. модерне болести.

Уз то, савремена медицина се битно променила. Док је медицина у XIX и XX веку била окренута човеку и служила општем интересу и здрављу свих, у XXI веку се претвара у елитистички пројекат и стицање дуговечности и среће за мали број изабраних. Она је окренула леђа човеку, пацијенту и помоћу науке и технологије као средства тежи да „еманципује“ човека од његових граница (болест, смрт). При томе се напуштају раније универзални стандарди за све и успоставља медицински апартхејд. Биополитички дискурс новог нормалног који пропагира *lockdown, keep distance, stay at home* – нови је облик тоталитаризма. Медицинске мере геолоцирања и надзора грађана које поништавају социјалну интеракцију део су експерименталног социјалног инжењеринга. Наиме, оне теже суспензији основних слобода и права грађана и постављања темеља за реализацију трансхуманистичког плана Четврте револуције и свеопште дигитализације.

Данас у условима пандемије короне ови процеси су постали свакоме видљиви голим оком. Пред овом „тамном страном медицинске струке“ и негативним аспектом коришћења медицинске технологије у службеној медицини све чешће се отворено, аргументовано и критички говори на научним симпозијумима. Најчешће се помиње *хипертехнологизација медицине* и њене погубне последице: комодификација и комерцијализација, енормни пораст трошкова лекова и услуга који постају недоступни за већину становника планете, пораст штетних последица медицинских терапија и лекарских грешака, дехуманизација и деперсонализација медицине у којој је пацијент пуки објекат и статистички број, надзор и поробљавање пацијената, губитак поверења пацијента у лекара и обрнуто, трансформација човека. Златно правило медицине „Прво не шкоди“ – више не важи. Све су чешћи случајеви да се људи без њихове воље користе у виво експериментима за тестирања и клиничка испитивања. Противници обавезног вакцинисања против ковида 19 истичу аргумент да ниједна од вакцина која се масовно користи није прошла предвиђене процедуре производње и стављања у промет, а које су биле обавезне за све вакцине у последњих сто година.

Није нимало случајно што су у тзв. борби против пандемије короне управо институције за пружање здравствених и социјалних услуга изгубиле свој идентитет. Индикативно је да су системи за образовање и медицину испреплетени с војним, полицијским, технолошким, економским и другим системима. Када циљ у медицини постане зарада и моћ, лечење и болест одлазе у други план, постају непотребни и непожељни. Одатле је мали корак да лекари постану део „армије“ војника у белим униформама који се боре против невидљивог непријатеља – болести.

Сведоци смо чињенице да нас је систем поступно и перфидно довео у стање пасивног и беспомоћног потрошача којим се управља технологијом и страхом. Нашли смо се у маказима између медицинске струке којој се слепо предајемо и параноидног страха од болести, патње и смрти. Резултат је слабљење способности рационалног размишљања и слободне воље. То се јасно види у мерама против пандемије короне у којој је, између осталих, и медицинска технологија употребљена за дисциплиновање становништва, увођење друштвеног надзора и средстава принуде и тоталитаризма.

5. ЗАКЉУЧАК

1. – За дефинитивне закључке научно је прерано, тим пре што је епидемија, одн. пандемија јуш у току. Ипак, овде ћемо сумирати неколико ставова проистеклих из претходне анализе. Када се посматрају драстичне мере борбе против пандемије короне у целом свету („самоизолација“, „социјална дистанца“, „закључавање“, обавезно вакцинисање и сл.) и нове стратегије преживљавања, намеће се закључак да је њихов крајњи циљ ограничавање слободе и успостављање „глобалног тоталитаризма“. На тај начин утемељује на планетарном нивоу *стратегија новог тоталитаризма*. Социјалистички ауторитаризам, који је ограничавао слободу, имао је за основу солидарност у сиромаштву. Нови тоталитаризам настаје на основу солидарности у страху, у којој се укида слобода, јер је све могуће и све дозвољено. На делу је подвајање нпр. вакцинисаних и невакцинисаних, економски зависних и независних од могућности кретања и боравка, и њихових ограничења и забрана.

Пандемија се показује као својеврсни мост између ауторитаризма који ограничава слободу и тоталитаризма који је укида. Тиме се на глобалном плану са мало крви, уз добровољни пристанак застрашених и манипулисаних маса, остварује најзлоћуднија од познатих социјално-политичких трансформација у историји. Поједини истраживачи овај процес називају *глобални пантоталитаризам*, у којем се формирају реалне претпоставке за учвршћивање квалитативно другачијег типа цивилизације.

Много је индикатора који указују да у данашњем трагичном чину светске историје на делу није обична епидемија, већ почетак глобалног биолошког рата свих против свих, рата који убија не само људска тела већ и душе, стварајући од већине становника Земље добровољно отуђене зомбије. (По афричко-карипском култу вудуа, зомби је створење чију је душу запосела нека друга особа путем магије и које се диже из мртвих да би вршило злодела.) Резултат су егоистични конформисти и филистри који једино брину о својој личној сигурности и конформизму. Хана Арент је у књизи *Извори тоталитаризма* показала да су главни ослонац нацистичког тоталитаризма и Хитлера били *филистри* – тип људи који се повлаче у приватни живот: „њихова простодушна посвећеност породици и каријери били су последњи и већ дегенерисани производ буржоаске вере у примат приватног интереса... Човек масе, од кога је Химлерова организације [Гестапо] начинила средство за највеће злочине у историји, пре је имала црте филистра него црте човека гомиле: он је био буржуј који, док се његов свет руши, ни о чему не брине колико о личној сигурности, који је спреман да и најмањим поводом жртвује све – убеђење, част, достојанство. Испоставило се да ништа није лакше уништити него приватност и морал људи који мисле само на то како да заштите своје приватне животе.“³⁵

Читав свет се претвара у тамницу о којој је писао Шекспир, у којој вегетирају изоловани, добровољни робијаши. Њихов живот у „врлом новом свету пандемије“ налик је на бунило у којем и ваздух мирише на смрт! У таквом отуђеном свету нема живота достојног човека. У њему „царује мртва смрт, синоним апсолутног непостојања, где не постоји никакав ослонац ни у уму, ни у души, ни мишљењу, ни машти, ни смисловима, ни вредностима, ни нормама, где је све једнако, све могуће и све дозвољено“.³⁶ То је застрашујућа слика новог тоталитаризма, односно глобалног пантоталитаризма.³⁷

Невоља је што није још пронађена, нити се назире излазна стратегија из ове ситуације. Страх и паника, нажалост, сужавају и зама-

³⁵ Х. Арент, *Извори тоталитаризма*, 347. У наставку она закључује: „Масе координираних филистара биле су много погубнији материјал за немилосрдну машинерију доминације и истребљења; оне су биле способне чак и за много веће злочине него такозвани професионални криминалци – само ако се злочини добро организују и придобију изглед рутинског посла“.

³⁶ В. А. Бачињин, 213.

³⁷ „Пандемија је уистину откриће за ауторитарне режиме који маштају о увођењу глобалног комплекса под називом *Врли, нови свет* (види класичну антиутопију, истоимени роман Олдоса Хакслија). Збива се прелазак с једног светског поретка на други. Збива се дефинитивни слом преосталих облика модерне цивилизације који су постојали од времена Ренсансе и Реформације. Оно што се назива постмодерном представља процес формирања реалних претпоставки за учвршћивање квалитативно другачијег типа цивилизације – глобалног пантоталитаризма“ (*Ibid.*, 216).

гљују наше видике. Они нас спречавају да видимо да пролазимо кроз друштвени преображај без преседана. На то указује Славој Жижек: „Од када је здравствена криза наступила, светски капиталистички поредак умногоме се променио – велики слом који сви са зебњом ишчекујемо заправо је већ у току. Уобичајена реакција на текући слом, доминантни начин промишљања тренутне ситуације, комбинује крајње очекиване мотиве: пандемија је не само ослободила друштвене и економске тензије присутне у нашим друштвима, већ нас је подсетила да смо саставни део природе, а не њен центар, те да би нужно требало да променимо начин живота – да зауздамо наш индивидуализам, развијемо нове видове солидарности и прихватимо скромно место које заузимамо на планети.“ Стога Жижек позива да суочени са свим парадоксима и трагиком у овим „суманутим временима“, „морамо истрајати и прихватити да смо тек једна од безброј врста на планети, а истовремено промишљати и делати као универзална бића. Бег у удобну скромност наше кратковечности и смртност није опција већ пут који води право у пропаст.“³⁸ Нажалост, Жижек, у својој критици западног капитализма превиђа да атмосфера створена пандемијом једнако погодује Кини, Куби, Северној Кореји и другим тоталитаризмима.

2. – Пандемија је разголитила стварност свих земаља света, укључујући и тамну страну најразвијенијих. Медицинске, фармацеутске и друге науке, и поред огромних уложених ресурса током последњих деценија, нису испуниле свој основни задатак и пале су на испиту. Оне нису успеле да се ухвате укошта са узроцима и последицама пандемије, да понуде терапију и трајно оздрављење. То је разлог што је наука изгубила кредибилитет и поверење људи. Она је изгубила углед и поверење због манипулације подацима, због произвољног дијагностиковања и класификовања случајева, забране терапија које су доказале делотворност, прописивања потпуно беспотребних мера (нпр. дезинфекција свих јавних површина и сл.).

Огромна већина људи у пандемији несвесно лута и бауља, само мало њих имају јасан пут пред собом. Ова неизвесност је додатно потпиривана апокалиптичким упозорењима управо оних који би требало да „управљају кризом“. Постаје јасно да нема ни стручне ни политичке снаге способне да заштити обичне грађане. Коегзистенција тобоже супарничких политичких партија чиста је формалност, јер изгледа да међу њима нема разлике. Екологисти, хуманитарне и здравствене организације, борци за људска права и слични активисти постали су експоненти владајућих елита које беспоговорно извршавају директиве својих међународних централа. Заједно са регистрованим странкама и

³⁸ С. Жижек, „Велики умор“, *Пешчаник*, Београд, 19. 5. 2021.

другим политичким субјектима они дају легитимитет непринципијелним и лицемерним одлукама влада, покорно и дисциплиновано учествују у увођењу санкција, препоручивању свеопштег ембарга, хуманитарних интервенција.

Тако демократија постепено нестаје из друштвене организације западних земаља. Њу замењује тоталитаризам, јер наднационалне структуре намећу државама своје интересе и законе. Кључна полука моћи постао је финансијски тоталитаризам који је себи потчинио политичку власт. Док је унутар и најсуровијих диктатура био могућ отпор, против владара из сенке, финансијског тоталитаризма и банака као његових експонената, није могућ никакав отпор.

Чини се, дакле, да нема излаза. Већина људи на планети води живот очајања и резигнације. На делу је губљење и потпуни недостатак смисла који води дубинском стању декаденције, депресији која односи више жртава него корона. Живимо као у бунилу, кошмарном сну у којем се улудо трзамо да бисмо се пробудили. Када се пробудимо из бунила изазваног корона вирусом, сучићемо се трагичном стварношћу/реалношћу „нове нормалности“ и великих ратних сукоба са несагледивим последицама.

Сатерани у беспуће историје на прагу XXI века време короне проживљавамо са злим слутњама и стрепњом од своје будућности као вампирене прошлости. Јер, пред нашим очима се оцртава застрашујућа панорама угрожавања основних животних интереса. Све је мање оних који су спремни да поверују да се на земљи може створити предворје раја, и све је више оних који тврде да се на земљи увелико ствара предворје пакла. Јер, домаћи и светски (не)милосрдни анђели зла, уместо милосрђа и љубави, шаљу нам отровне стреле зла, бомбе, вирусе и смрт. Штавише, они су о крила „Милосрдног анђела“ окачили бомбе са осиромашеним уранијумом и крстареће ракете. Из тих разлога, цитирајући Његоша, можемо рећи: „над нама је небо затворено / не прима нам ни плача ни молитве! / у ад нам се свијет претворио / а сви људи паклени духови“.³⁹ Стога је највећа невоља овога света управо неувиђање невоље; неразумевање једноставне библијске по(р)уке да зло добра донети неће!

Суочени са пандемијом и реалним проблемима милиона људи у свету, идеолози водећих земаља новог светског поретка личе на збуњене и преплашене основце који безуспешно решавају квадратуру круга. Наводно спасоносне мере које предлажу експерти из Давоса, Светске здравствене организације и тзв. струка представљају обично бауљање у мраку, а стратегије се батргају у својој немоћи.

³⁹ П. Петровић Његош, *Горски вијенац*.

Нама несрећним грађанима у доба короне и „нове нормалности“ остаје нада да зло, насиље и превара не могу трајно владати светом. Стога се увек ваља подсећати речи Едмунда Берка „Све што је неопходно да снаге зла освоје свет јесте да добри људи не чине ништа“, Николе Тесле: „Човек је створен да ради и да се бори, ко то не чини, мора пропасти“ и Сенеке: *Vivere militare est* („Живети значи борити се“).

6. САЖЕТАК

Пандемија Ковида-19 је захватила 185 од 193 (95,8 %) држава чланица Уједињених нација. Она је посебно угрозила обичаје, право и норме који повезују људе, гарантују социјалну кохезију, омогућавају функционисање људске заједнице (од породице, пријатеља, колега до нације и државе). На делу је разарање свих тих веза, деструкција људског живота, распад свакодневнице, губљење смисла живљења. У позадини је покушај доминантних елита у свету да сачувају *status quo*, да спасу модел друштва на Западу који је у структуралној кризи. Прави циљни разлози „стратегије борбе против пандемије“ и тобоже спасоносних механизма „самоизолације“, „социјалне дистанце“ и „закључавања“ нису здравље и добробит људи, већ (1) њихово насилно раздвајање и егзистенцијална усамљеност; (2) производња и ширење страха. (3) алијенација човека појединца; (4) тотална контрола поданика; (5) дигитализација свих облика комуницирања; и (6) увођење перманентног ванредног стања. Сви ови циљеви сумирају се у стратегији *тзв. нове нормалности* која настаје у контексту превредновања претходних доминантних вредности („ресетоване стварности“), а у корист решавања глобале кризе капитала. Корона-19 и сличне пандемије су се показале: прво, као ефикасно средство доминације поретка у облику напада на личност и слободу појединца на националном и глобалном нивоу; и друго, као важна полуга стратегије новог тоталитаризма – мост између ауторитаризма, који ограничава слободу, и тоталитаризма, који је укида. Она је најкраћи и најефикаснији пут ка *глобалном тоталитаризму* – друштву понижавајуће неслободе, ропске експлоатације и доминације. За дефинитивне закључке научно је прерано, тим пре што је епидемија, одн. пандемија јуш у току.

Кључне речи: Пандемија ковида-19; Структурална криза; Нова нормалност; Велики ресет; Нови тоталитаризам; Криза права; Алијенација.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Arent, Hana, „Predgovor prvom izdanju“, *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća 94, Beograd 1998;
2. Арент, Хана, „Људи у мрачним врменима“, *Писмо* 14-15/1988;
3. Аркадијевич Бачињин, Владислав, „Живот налик на бунило или врли, нови свет пандемије“, *Нева* 3/2021, објављено у часопису *Hereticus* 1-2/2021;
4. Баста, Данило Н., *Самопоштовање и пузавост / Филозофски текстови*, Сабрани списи, књига 11, Досије студио и Гутембергова галаксија, Београд 2020;
5. Вјунг-Џул Нан, *Premoreno društvo*, Adresa, Novi Sad 2015;
6. Бодријар, Жан, *Илузија краја или Штрајк догађаја*, Рад, Београд 1995;
7. Де Беноа, Алан, „Карл Шмит данашњице: ‘праведан раг’, тероризам, ванредно стање, *Номос Земље*, МИР Publishing, Београд 2013;
8. Дерида, Жак, *О апокалиптичном тону усвојеном недавно у филозофији*, Октоих, Подгорица 1996;
9. Ђурић, Михаило, „Похвала Србији 1999“, Реч на протесном скупу против бомбардовања Србије у Удружењу књижевника, 29. марта 1999;
10. Ђурић, Михаило, *Сабрани списи*, књига 11, Службени гласник, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009;
11. Жижек, Славој, „Велики умор“, *Пешчаник*, Београд, 19. 5. 2021;
12. Лиотар, Жан-Франсоа, *Посмодерно стање*, Братство јединство, Нови Сад 1988;
13. Михајлович Достојевски, Фјодор, *Злочин и казна*, Знање, Загреб 1986;
14. Пајванчић Цизел, Ана, Чикић, Јована, Ристић, Душан, *Друштвени аспекти корона вируса* (прелиминарни резултати истраживања), Центар за социолошка истраживања, Нови Сад 2020;
15. Schmitt, Carl, *Politički spisi*, Politička kultura, Zagreb 2007, Pogovor Nenada Zakoška;
16. Schmitt, Carl, *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, 1922;
17. Schmitt, Carl, *Die Wendung zum diskriminierenden Kriegsbegriff*, München 1938;
18. Schmitt, Carl, „Der Begriff des Politischen“, in: *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* vol. 58, no. 1, 1927;
19. Schwab, Klaus, *COVID-19 The Great Reset*, World Economic Forum, Geneva 2020;
20. Фукујама, Френсис, „Крај историје“, *Трећи програм* 84/1990;
21. Фукујама, Френсис, *Крај историје и последњи човек*, Службени лист СРЈ, Београд 1996;
22. Хорват, Срећко, *После апокалипсе*, Лагуна, Београд 2021.

Retired Full Professor Jovica Trkulja, LL.D.

Faculty of Law, University of Belgrade

CONTROVERSIES OF LAW IN THE TIME OF CORONA

Contribution to research of new totalitarianism

Summary

Covid 19 pandemic spread to 185 out of 193 of United Nations member states (95,8%). It posed challenge to customs, laws and norms which connect people, ensure social cohesion and facilitate functioning of human community (from family, friends, colleagues to nation and state). We are witnessing break in these bonds, destruction of human life, collapse of everyday life and loss of meaning in one's existence. Underlying motive of the dominant world elites is to preserve status quo and to save Western social model which is facing structural crisis. The real goal of the „strategy of battle against pandemic“ and purportedly salvage mechanisms of „self-isolation“, „social distancing“ and „lockdown“ are not health and well-being of people but: 1) forced separation and existential seclusion, 2) production and dissemination of fear, 3) alienation of an individual, 4) total control of subjects, 5) digitalization of all means of communication and 9) declaring permanent state of emergency. All these goals are summed in the strategy of so called new normal which is developing in the context of reevaluation of previously dominant principles (the Great Reset) with the aim to solve global capital crisis. Corona – 19 and similar pandemics have proven to be: firstly, effective means of establishing domination of order in the form of attacking personality and freedom of individual both nationally and globally and secondly, an important strategy of new totalitarianism - the bridge between authoritarianism which restricts freedom and totalitarianism which abolishes it. It is the shortest and most efficient route to global totalitarianism – a society of degrading subordination, slavlike exploitation and domination. However, it is too early to draw definitive scientific conclusions, as the pandemic is stil ongoing.

Key words: *Pandemic of Covid – 19; Structural crisis; New normal; the Great Reset; New totalitarianism; Crisis of law; Alienation.*